

TÜRKİYE’DE İÇ GÖÇÜN AİLE KURUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Müslüm ENGİN¹

ÖZET

Aile kurumu, günlük hayatta karşılaşılan küçük olaylardan, bir birikim halinde ilerleyerek meydana gelen toplumsal değişme süreçlerinden ve bunlarla birlikte pek çok diğer içsel ve dışsal gelişmeden etkilenmektedir. Aile kurumunun üzerinde etkili olan önemli olgulardan birini de göç olgusu oluşturmaktadır. Çeşitli nedenlerle ferdi ya da toplu olarak yer değiştiren bireyler, dâhil oldukları yeni yaşam ortamına adapte olmaya gayret gösterirler. Bu durum da aile bireyleri arasındaki davranışlara, beklenti ve deneyimlere etki etmektedir. Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayan kırdan kente göç hareketi, 80 yıllardan sonra kentler arası bir nitelik kazanmış; bu göçler ailenin geleneksel yapısı, ebeveynlerin rolleri, çocuk ve çocuk eğitimi ile kadın algısı gibi konularda değişimlerin yaşanmasını hızlandırmıştır. Bu çalışmada iç göç olgusunun aile kurumu üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Türkiye’de iç göçlerin aile yapısı üzerinde başat bir değişim gücü gösterdiği anlaşılmıştır. Göçlerden sonra, yeni yaşam ortamlarında eski geleneklere bağlı kalmak; özellikle modern kentlerdeki ekonomik yaşam güçlüğü, barınma olanakları, kalabalık nüfus, dağınık kentleşme ve ulaşım gibi başlıca sorunlar düşünüldüğünde zorlaşmıştır. Evlilik, ailede babanın konumu, çocuk sayısı, kadının iş hayatına atılması, çocukların eğitilmesi gibi alanlarda önemli değişimler meydana gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç ve Aile, Geniş Aile, Çekirdek Aile, Kadın, Çocuk ve Aile

The EFFECTS of INTERNAL MIGRATION on The FAMILY INSTITUTION in TURKEY

ABSTRACT

The institution of the family is affected by the small events encountered in daily life, the social change processes that occur by progressing as an accumulation, and many other internal and external developments along with them. Learn one of the important facts that have an impact on the institution of the family, the phenomenon of migration. Individuals who change individually or collectively for various reasons try to adapt to the familiar new living

¹ Müslüm Engin, Doktora Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Doktora Programı, muslum.engin@student.asbu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6247-0791.

environment. This situation affects behaviors, expectations and experiences among family members. 1950 headed rural migration to urban areas in Turkey, gained a qualification between cities after 80 years; These migrations have accelerated changes such as the structure of the family, the roles of the parents, the education of children and children, and the perception of women. Family institution effects of the phenomenon of immigration in these places have been evaluated. Turkey has understood that a dominant force for change in the family structure of internal migration. Adhering to old traditions in new living environments after migrations; Considering that there are problems such as economic life difficulties in modern cities, crowded population, dispersed urbanization and transportation. Significant changes occurred such as marriage, the position of the father in the family, the number of children, the inclusion of women in business life, and working and training.

Keywords: *Migration and Family, Extended Family, Nuclear Family, Woman, Child and Family*

1. GİRİŞ

Aile sözlükte, evlenme yoluyla ya da kan bağıyla birbirine bağlanan karı, koca, kardeşler, çocuklar ve bunların birbirleri ile olan ilişkilerinden teşekkül eden, en küçük toplumsal birim olarak tanımlanmıştır (TDK: 2020). Bu tanım, aile kurumunu açıklamak adına en çok kullanılan tanım olmakla birlikte, aileyi tam olarak niteleyen bir tanıma ulaşmak, ailenin çağlar boyunca değişen yapısı ve işlevlerinden dolayı güçleşmektedir. Ayrıca ailenin dünya çapında çeşitlilik göstermesi, her toplumun ve kültürün kendine özgü bir aile anlayışının olması, evrensel ve genel bir aile tanımı yapılmasına engel olmaktadır (Canatan: 2018b: 59-60). Dolayısıyla aile; toplumsal ve kültürel yapı, dini inançlar, evrensel değerler, kanunlar, doğal olaylar ve hatta günümüzdeki güncel salgın olayı (Covid-19) düşünüldüğünde, pek çok farklı unsurdan etkilenip buna göre şekillenmektedir.

Toplumsal yapının esas ögesi olarak ele alındığındaysa üç aile tipinin öne çıktığı görülmektedir. Bunlar aynı soydan gelen birkaç kuşağın aynı evde yaşadığı *geleneksel geniş aile*, anne baba ve çocuklardan oluşan *çekirdek aile* ve geleneksel ailenin sosyal yaşam ilkelerini benimseyen ancak çekirdek aile görünümünde olan *geçiş ailesi* olarak tanımlanmıştır. Ayrıca günümüzde yaşanan yoğun toplumsal değişimler neticesinde *boşanmış aileler*, *tek ebeveynli aileler*, *üvey aileler* ya da *birlikte yaşam modelini benimseyen aileler* gibi aile tipleri de ortaya çıkmıştır (Aksaray, 2013: 3-4). Bununla beraber köyde yaşayan aileye *köy ailesi* ya da şehirde yaşayan ailelere *şehir ailesi*, *gecekondu ailesi*, *geçiş ailesi* gibi yerleşim yerine göre isimler verilebilmektedir. Anne, baba ve evli bir çocuğun eşi ve çocukları ile yer aldığı büyük

ailelerin bir özelliği de üretim ailesi olmalarıdır. Bu yönüyle daha çok kırsal kesimde görülen aile çeşidi kalabalık, geleneksel büyük aile modelidir (Kazım, 966: Erişim Tarihi 03.04.2020). Ancak çekirdek ya da parçalanmış ailelerde kişi sayısının az olması, ailenin üretim misyonunun bulunmadığı anlamına gelmez. Burada ailenin yaşadığı ya da göç ettiği yerdeki yaşam şartlarının ailedeki birey sayısı üzerindeki etkilerine dikkat etmek gerekmektedir.

Sosyal bilimlerde pek çok alanda uygulanan ve bununla birlikte aileyle de ilgili olan kuramlar geliştirilmiştir. Bunlar: *ekolojik, yapısal işlevselci, çatışmacı, feminist, simgesel etkileşimci, toplumsal alışveriş perspektifleri, ailevi gelişim ve aile sistemleri perspektifleri* kuramları olarak sayılabilir (Canatan: 2018a: 36). Göçün aile üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada eksen olarak, yapısal işlevselci ve feminist aile kuramlarından hareket edilmiştir.

Yapısal işlevselci kuramda, toplumun birbiriyle ilişkiler içinde olan alt ve üst sistemlerinden oluştuğu savunulur. Sistemler birbirini işlemlerini sağlayarak dengeyi oluştururlar. Toplumun en küçük birimini oluşturan aile içindeki ilişkiler alt sistemi oluştururken, toplumun diğer kurumları ile arasındaki ilişkiler de üst sistemi meydana getirmektedir. Şu halde aile, her şekilde toplumun devamını sağlayan yapısal ve işlevsel bir rol üstlenir. Diğer yandan ailenin tarihsel süreci içinde ataerkil bir hiyerarşiye dayandığını ileri sürerek kadının ikinci planda kaldığını, bu yüzden de aile kavramının erkek egemen bir olguya hizmet ettiğini ileri süren feminist kuram, geleneksel aile yapısına karşı gelmektedir. Feminist kuramda yapısal işlevselci kuramın aksine, ailede zıt ve dengesiz bir rol dağılımının sergilendiği bir yapıdan söz etmektedir. Aile ancak kadın ve erkek eşitliğini sağlayacak bir şekilde evrilmesiyle görevini tam olarak yerine getirebilecektir (Canatan: 2018a: 38-42). Aile kurumundaki değişimleri bu iki kuramdan hareketle izah etmeye çalışmak zor olmakla beraber, göçler sonrası geleneksel ailedeki denge durumunun modern çekirdek ailede kadın eksenli işlemeye başlaması, hem yapısal işlevselci ve hem de feminist çerçeveden bir yaklaşımı anlamı hale getirmektedir.

Göç kavramı, insanların insanlık tarihi boyunca çeşitli nedenlerle yer değiştirmelerini karşılayan genel bir isimdir. Toplumsal olaylar, siyasi ve kültürel nedenler, doğal afetler, savaşlar, salgın hastalıklar, ekonomik bunalımlar vb. pek çok olay, insanlığın evrensel düzeyde göç etmesine neden olan başlıca etkenlerdir (Koçak ve Terzi, 2012: 164; Özdemir, 2008: 8). Diğer yandan göç olgusu Türk kültüründe, evin ve barkın birlikte yer değiştirmesiyle tanımlanmış olup buradaki ev ile

konutun kendisi; bark ile de anne, baba, çocuklar yani ev halkı kastedilmektedir. Bu bakımdan göçmekle ilgili ifadeler dil ve kültür içinde sıkça kullanılır olmuşlardır. Göçmek eylemi “göçebe, göçer, göçmenlik, göçebelik” konmak eylemi ise “konu komşu, konut, gecekond, konuk, konukluk, konak” gibi pek çok kelimeyle halk kültürü içinde karşılık bulmuştur (Çakır, 2011: 2). Dolayısıyla göç olayı, doğrudan birey ve onun içinde yer aldığı ailenin yaşamına etki eden, yeni yaşam alanlarında kültürel değişmelerini dilden başlatarak hayatın her alanına aksettiren bir olaydır.

İnsanların çeşitli nedenlerle göç etmesi insanlık tarihi kadar eski bir olay olmakla birlikte, göçün modern zamanlarda farklı şekillerde temerküz ettiği hatırlatılmalıdır. Özellikle Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan modern ulus devletlerinin uluslararası ilişkileri de yeni boyutlar kazandı. Teknolojinin hızla gelişmesi, iletişimin kolaylaşması ve artış gösteren kapitalist dünya ticaret pazarı, uluslararası sınırların yeniden somut ve yeni anlamlar kazanmasına yol açtı. Özellikle emek ve beyin göçü kavramlarını yeni uluslararası siyasetin de aktif olduğu ekonomik koşullar çerçevesinde değerlendirmek gerekir (Aksoy, 2012: 292-295). Bu nedenle bugün artık dünya daha küçük bir köy; ancak insanlar her zamankinden daha kopuk ve birbirine daha muhtaç bir hale geldiler demek mümkündür.

Göçler başlıca iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılır. İç göçlerin: mevsimlik göçler, sürekli ya da geçici göçler, emek göçleri, zorunlu-gönüllü göçler; dış göçlerin ise: beyin göçleri, işçi göçü, mübadele göçü ile siyasal ve sosyo-ekonomik göç gibi çeşitleri vardır (Günay vd. 2017: 42-46). Göçlerin her türünün aile kurumu üzerinde etkisi söz konusu olmaktadır. Ancak bu çalışma iç göçlerin aile üzerindeki etkisi ile sınırlandırılmıştır. İç göçler, belirli bir ülke ya da bölge içinde yaşamak, çalışmak ve yerleşmek gibi çeşitli nedenlerle görülen insan hareketliliğidir. İç göçün en belirgin özelliği gelişmiş bölgelere doğru yapılmasıdır. Yani sanayileşen ve gelişen bölgeler imkânları ile göç açısından cezbedici bir özellik sergilemektedir (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1589-1590).

Göç eylemi, çok derin toplumsal değişmelere neden olan ve kuramsal olarak tam olarak tanımlanamamış, geniş kapsamlı bir olaydır. Bu nedenle de göç olgusunu ifade etmek için birbirinden farklı pek çok teori üretilmiştir. Bu teorilerden biri de, iç göçlerdeki gelişmiş bölgelere doğru yapılan göçlerde de görüldüğü gibi, yaşanılan yerdeki olumsuzlukların göç edilen yerdeki olumlu şartlara bir *itme* gerçekleştirdiği, göç edilen yerin ise *çekme* kuvveti ile göçmenleri

kendine çektiğini ifade eden *İtme-çekme teorisidir*. İtme çekme teorisine göre göç edilen yerin olumlu yönleri göreceli bir özellik sergilemektedir. Göç eden bir aile çocuk sahibiyse göç ettiği yerdeki eğitim olanaklarına odaklanacak; ancak çocuksuz aile için bu durum önem arz etmeyecektir (Çağlayan, 2006: 72-73).

Türkiye’de iç göçler kırdan kente, kentten kıra ve kentten kente doğru şekillerde görülmüştür. Sanayileşmenin gelişmesiyle kentleşme oranı artmış, 1950’li yıllardan sonra kırdan kente göçler başlamıştır. İç göçler 1980’li yıllardan sonra ise daha çok kentten kente göç şeklinde bir eğilim göstermeye başlamıştır (Koçak ve Terzi, 2012: 166).

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de kentler arası göçler ve iç göç olgusuyla beraber ortaya çıkan modern aile yapısının işlevlerini değerlendirmektir. Göçle birlikte kentlerde yaşamaya başlayan ailelerin kentleşme süreci, ekonomik faktörlerden dolayı barınma sıkıntısı yaşayarak gecekondularda bir araya gelmeleri, iç göçün aile bakımından en somut sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bunlardan bağımsız olarak göçe eden ailelerde, yeni yaşam alanlarının gerekliliklerinden kaynaklanan değişimler söz konusu olmaktadır. Sonuç olarak da aileyi etkileyen bu süreç, bazı işlevlerin değişmesine bazılarının ise korunmasına neden olmaktadır.

Araştırmada yöntemi olarak, literatür taraması yapılmış; Türkiye’de iç göçün aile üzerindeki etkilerini değerlendiren bir derleme makalesi yazılmıştır. Türkiye’de iç göçlerin aile yapısı üzerinde ne şekilde etkili olduğu sorusu, bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Makalede; Göç, Aile ve Ailenin Dönüşümü ile Aileyi Oluşturan Bireylerin Rollerindeki Değişim, başlıklarına yer verilmiştir. Aile kurumundaki göçe bağlı değişimlere açıklık kazandırmak için, göçün *itme ve çekme teorisi* ile aileyle ilgili olan Yapısal işlevselci ve Feminist aile kuramları perspektifinden bir değerlendirmeye yapılmıştır. Burada göç eden ailelerin geleneksel yapısında işlevsel bir denge olduğu; ancak yaşanan yerdeki olumsuz şartlardan dolayı daha olumlu şartlara sahip kentlere doğru bir göçe itildikleri varsayılmıştır. Ayrıca kentin modern hayatının aile kurumundaki fertler arasında rol dağılımını yeniden belirlediği, babanın otoriter olduğu bir aile yapısından kadın eksenli bir aile yapısına dönüşümün sergilendiği düşünülerek, yapısal işlevselci kuramla birlikte feminist perspektiften bir değerlendirmenin yapılması da olanaklı görülmüştür.

2. GÖÇ, AİLE ve AİLENİN DÖNÜŞÜMÜ

Toplumsal yapı ve toplumun en küçük birimi olan aile kurumunun yapısını etkileyen göçler, genel olarak zaruri nedenlerden dolayı yapılmaktadır. Türkiye’de 50’li yıllardan sonra kentlere doğru yapılan göçlerde; ailenin geçimi sağlamak, kentlerde ortaya çıkan iş imkânlarıyla daha rahat yaşam standartlarına sahip olmak isteği, aileleri göçe itmiştir. Göçlerin aile üzerindeki etkileri, göçlerden sonraki uyum süreçlerinde kendini göstermektedir (Kara, 2018: 382-383). Geleneksel büyük aile ya da geniş aile dediğimiz dayanışmacı aile yapısı, kente çevresinde yeni birtakım işlevler kazanarak yapısal dönüşüme uğramıştır.

2.1. İşlevleri Bakımından Aile

Aile toplumsal işleyişin en küçük birimi olarak hem bireyin hem de toplumun yaşamını sürdürmesini sağlayan; siyasi, ekonomik, ahlaki, dini olguların, değişim ve dönüşümlerin odağında olan bir yapıdır. Bu bakımından ailenin bir çeşit toplumsal sorumluluk yüklediğini iddia etmek yanlış olmaz. Ailenin toplumsal ve yaşamsal devamlılığı sağlamak yolundaki işlevleri çok çeşitlidir. Neslin devamını sağlaması yani biyolojik işlevleri, aile bireylerinin ruh sağlığını ve zamanlarını faydaları geçirmesini sağlayacak etkinlikleri öne çıkarma işlevi, bireylerin manevi tatmine ulaşması noktasındaki dini işlevi, bir üretim birimi olarak hem ekonomi hem de eğitimle ilgili işlevleri, bireye toplumsal bir statü kazandırma bireyi topluma kazandırma işlevleri hemen sayılabilen başlıca işlevlerdir (Çağan, 2018: 85-89).

Aile; genel anlamda burada sayılan işlevleriyle toplumsal yapıdan, yani üst sistemleri bir alt sistemle dengeleyen yapıdan, karşılıklı olarak etkilenir. Salgın hastalığının dünyayı teyakkuza geçirmiş olduğu son günlerde evlerine kapanan ailelerde, burada sayılan işlevlerin çoğunun harekete geçtiğini savunmak mümkündür. Örneğin çok uzun bir zamandan sonra, aile bireyleri boş vakitlerini birlikte geçirme olanağı elde ettiler. Anne ve babalar bu süreçte hem çocuklarını oyalayacak, onları eğlendirecek hem de aile fertlerinin ruh sağlığını koruyacak tedbirleri almak zorunda kalmışlardır. Ayrıca ailedeki bireyler sağlıklı bir işleyiş için siyasal otorite ile görünmez ve zorunlu bir işbirliği içinde bulunmaktadır.

Aile; bütün toplumsal kurumlar ve ilişkilerde olduğu gibi içinde yaşanılan çağın, siyasal, ekonomik, toplumsal ilişkilerinin bireyleri üzerinde temerküz ettiği, buna göre ilişkilerin şekillenerek sürekli bir yeniden üretimin ortaya çıktığı, sosyal bir alan özelliği sergilemektedir (Pehlivan, 2017: 44-45). Bu bakımdan da aile, yaşama ait her türlü

deneyimi gözlemleyerek işlevlerini çeşitlendirmiştir. Kırdan kente ve kentten kente göç etmeden evvel ailelerde birincil işlevsel öncelik, ailenin ekonomik üretim boyutu üzerinde odaklanmaktaydı. Modern kent yaşamı ile birlikte, işlevlerin öncelik sırasında hızlı bir şekilde değişimler olacağını iddia etmek bu bağlamda mümkündür. Örneğin salgın krizi esnasında bireylerin yaşadığı can korkusu ve sağlığını ve sevdiklerini kaybetme endişesi; aile bireylerinin kenetlenmesini, ruhsal ve psikolojik dayanışmayı, ekonomik anlamda aile bütçesine katkı sağlayacak ekonomik tasarruf tedbirlerine hep birlikte uymayı zorunlu kılmaktadır. Ailenin işlevsel anlamda dönüşümü daha iyi anlayabilmek için geniş ve çekirdek aile yapısına göz atmak gerekmektedir.

2.2. Geleneksel Geniş Aile

Geleneksel aile yapısı aile nüfusunun kalabalık, işlevlerinin de daha çok kırsal alandaki üretim anlayışına bağlı olduğunu belirtmek gerekir. Erkek egemen ve çok evliliklerin yaşandığı bu ailede bir akraba birlikteliğinden de söz etmek gerekir. Bu yüzden ailenin işlevleri çeşitlenip sorumluluk alanı çok genişlemektedir. Kalabalık aile yapısı genelde bir kişinin liderliğine dayanmakta, ailedeki pek çok faaliyet yardımlaşarak yapılmaktadır (Çağan, 2018: 90-91). Geniş ailede aile liderinin ölmesi, ortak edinimlerin paylaşılması bakımından çatışmalara neden olmakta, özellikle göç etme konusunda itme gücü sergilemektedir.

Kentlerde hayat şartlarının zorluğu, ulaşım ve haberleşme noktasında sınırlılıklar, işsizlik, yaşam alanlarının küçük olması göçten sonra ailenin işlevleri konusunda değişimler yaratmıştır. Bununla beraber aile işlevleri ile ilgili genellemelerinin çoğu geniş aileden hareketle yapılmıştır. Binlerce yıllık deneyimler sonucu pek çok farklı işlevsel değişime uğrayan geleneksel aile yapısını çözümlemek, modern aile yapısını anlamlandırılmasını kolaylaştıracaktır (Çapcıoğlu, 2018: 25). Ancak bu genellemelere rağmen yapılan araştırmalarda, nüfus bakımından çekirdek aile yapısını gösteren ailelerin geniş ailelerden her dönemde daha yaygın olduğu ortaya çıkmıştır. Hem kır hem de kent açısından değerlendirildiğinde, bu durumun ekonomik temelli bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Kır ailesi yeterli miktarda toprak sahibi olamamak, kent ailesi de uzmanlaşma gerektirmeyen az gelirli işlere yöneldiğinden her şekilde bir küçülmeye yönelmiştir (Turgut, 2017: 102).

Şu halde geleneksel geniş aile yapısına nüfus açısından değil de, işlevleri bakımından yaklaşmak daha doğru olacaktır. Kırsal alandaki az nüfuslu çekirdek aileler yine de bir aile çevresi içinde yaşamakta, günlük hayatta bu kalabalık aile ve akraba çevresine bağlı hareket etmektedir. Bu yüzden de geleneksel geniş aileye özgü yaşam motiflerinin buradaki

çekirdek ailelerde yansıtıldığı vurgulanmalıdır. Hatta bu birliktelik kentlere göç ettikten sonra bile etkisini sürdürmüş, göç alanlarında akrabalık ilişkileri canlı tutularak, ailenin yardımlaşma işlevleri pekiştirilmiştir.

2.3. Modern Çekirdek Aile

Toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimler, geleneksel geniş ailelerin kentlerdeki fonksiyonlarında, tüm muhafazakâr çabalarına rağmen, çözülmelere neden olmuştur. Çünkü kalabalık kent ortamında yaşam koşulları aile için giderek zorlaşmakta ve ailenin küçülmesine yol açmaktadır. Göç eden ailelerde giderek yeni yaşam koşullarına uygun olarak geniş aile imcesinden bireysel rollerin baskın geldiği bir modele evrilme söz konusu olmuştur. Erkek egemen aile yapısında da bu noktada değişimler görülmüş, her ne kadar emek gücü piyasasında erkek öncelikli bir durum söz konusuysa da, ailenin diğer bireyelerine özgü işlevler modern toplumsal kurumlara aktarılmıştır (Epik vd. 2017: 45). Başka bir deyişle, aile açısından aile bireyelerinin özgürleşmesi noktasında olumlu bir durum ortaya çıkmıştır. Hatta modern çekirdek aileye geçişe neden olan bu durum, göçün olumlu yönlerinden biri olarak vurgulanmaktadır (Çakır, 2011: 139).

Öte yandan geleneksel geniş ailede çözülmeye neden olan faktörler yalnızca aile yapısını değiştirmemiştir. Modern çekirdek aileye geçişle birlikte evlilik (tek eşli), evlenme yaşı, eşit bir şekilde evlenme kararı alınması ve eş seçimi, akraba evliliği, başlık ve nikâh gibi pek çok konuda değişim görülmüştür. Yani çekirdek aile ile birlikte geleneksel yaşam biçimlerine alternatif yaşam biçimleri öne çıkmıştır (Canatan, 2018c: 115). Bu durumda ailedeki roller yeniden tanımlanacak, ailenin yeni işlevsel boyutuna dair tartışmalar başlayacaktır. Bu tartışmalarda ailede geleneksel yapının çözümlenmesinin toplumsal yapıya olumsuz etkilerinin olabileceği fikrini savunanlar ile başta kadın olmakla beraber, aile bireyelerinin özgürleşmesinin demokratik kazanımlara ve gelişmeye öncülük edeceğini savunanlar da olabilecektir.

3. AİLEYİ OLUŞTURAN BİREYLERİN ROLLERİNDEKİ DEĞİŞİM

Türkiye’de iç göçlerle birlikte kentlerde yaşamaya başlayan aileler, modernleşmenin ve kentleşmenin sonucu olan bazı yeni durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Kentin çalışma hayatındaki rekabetçi yapısı, aileleri farklı yaşam alanlarına yönelmeye itmiştir. Kentlerde aile fertlerini etkilemesi açısından demokrasi ve özgürlükler alanında daha geniş bir yaşam alanının olduğu aşikârdır. Ayrıca aileler

işsizlik, barınma, eğitim ihtiyacı gibi yeni durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Evlilik kurumundaki karı koca kavramı belirgin bir statü kazanmıştır. Kadın ve erkek ailenin çoğalan ve çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılamak için farklı ortamlarda çalışmak zorunda kalmışlardır. Önceden de belirtildiği üzere çekirdek aile özelliği sergileyen kent ailesi, tüketimin merkezi haline gelen, aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklarının arttığı bir aile görünümü arz etmiştir (Yıldırım, 2018: 130-131). Geleneksel aile anlayışından modern aile anlayışına geçişte, aile bireyleri arasında da roller bakımından yeni bir dağılım söz konusu olmuştur.

3.1. Ailede Kadın ve Erkek Rollerindeki Değişim

Geleneksel ailenin erkek egemen anlayışı modern kentlerde gücünü kaybetmiş, kadının da erkeğe koşut bir şekilde yaşamın içinde olduğu ve aile hayatında önemli söz sahibi olduğu yeni bir dönem başlamıştır. Bazı feminist aile teorisyenleri kadın ve erkek arasında fiziksel farklılıklar olduğuna dair görüşleri reddederek, kadının zayıf konumun geleneksel erkek egemen anlayıştan kaynaklanan alışkanlıkların tezahürü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hatta bu alışkanlıkların kökeni, çok eski arkayık (ilkel) yaşam motiflerinde var olduğu düşünülen erkek egemen anlayışa kadar götürülür. Onlara göre aile kadının erkeğe itaat ettiği bir kurum değil, bilakis kendi gerçekliğini keşfettiği bir kurum olmalıdır. Bu nedenle kârı koca arasında işbirliği, medeniyetin ilerlemesinde büyük rol oynayacaktır. Ve dolayısıyla modern zamanların ailesinde erkek kadına aile içi tüm işlerde yardım etmeli, kadının özgür yaşam alanını genişletmelidir. (Slocum, 2016: 40; Gough, 2016: 82). Bu doğrultudaki feminist yaklaşım, radikal feminist yaklaşımlara nazaran erkeğin varlığını inkâr etmeksizin aile kurumunun sosyal işleyişin devamı için gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Kent yaşamındaki modern çekirdek ailede, kadının erkeğe karşı edindiği kazanımların temelinde kapitalist sistemin zorlayıcı unsurları olduğunu belirtmek gerekir. Yaşam koşullarının zorlaştığı kent yaşamında erkek, kadının çalışma hayatında katılmasına razı olmak durumundadır. Deniz Kandiyoti (1988: 274-280)'ye göre esasında benzer bir anlaşma erkek egemen anlayışın hüküm sürdüğü geleneksel aile türlerinde de görülmektedir. Kadınlar kimi zaman iş gücü, kimi zaman erkek çocukları sayesinde ya da kendilerine babalarından miras kalan bir mal varlığını erkeklerinin kullanımına şartlı sunmak suretiyle, ataerkil yapıda kendilerine ayrıcalıklı bir konum elde edebilmişleridir. Ayrıcalıklı konum daha çok güvenliğin sağlanması ve saygınlık beklenen bir yaşam amacı ile çevrenmiştir. Nitekim Türk toplumlarındaki geniş ailelerde aile büyüğünün karısı, erkek çocuklarının büyümesi ve genç gelinlerin

hane halkına dâhil olup ona hizmet etmesi ile ataerkil hiyerarşide önemli bir konum elde etmiştir. Ancak elbette kentlere göç eden aile yapısının küçülmesi ile birlikte, bazı aile büyüğü anneler ara nesillerle bir arada yaşama imkânı bulamayıp emeklerinin boşa gitmesiyle, yani hüsrarla karşı karşıya kalmışlardır.

Göç eden ailelerde kadının yaşadığı bu olumsuzluğun yanında, göçün psikolojik baskılarına maruz kalma durumu da söz konusu olmuştur. Yeni yaşam ortamına adapte olmaya çalışan kadın, kültürel değişimin baskısı altında diğer aile bireyleri ile problemler yaşamaya başlamıştır. Diğer yandan aile içinde şiddet ve boşanma olayları da artmış, bu durum da kentlerde kadın aleyhine bir olumsuz durum oluşturmuştur (Kazım, 2020: 969). Erkeğin aile içinde kadımla aile reisliği konusunda eşit pozisyonu kabullenmesi kolay olmamıştır. Kadına karşı şiddet, geçimsizlik ve boşanmalar giderek artmıştır.

Kadına yönelik şiddetin engellenmesi için sivil toplum örgütlerinin (Feminist gruplar, kadın dernekleri, siyasetçi ve aktiviter) bilinçlenme çabaları, ulusal ve uluslararası düzeyde bazı önleyici kadın politikalarının hayata geçmesine neden olmuştur. Ancak 2011 yılında *Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığının* adının *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı* olarak değiştirilmesi, politik düzlemde kadının bir birey olarak değil de, aileyle özdeşleştirilerek hak sahibi olabilme vurgusu, eleştirilere neden olmuştur. Burada kadının varlığı aileye bağlı kılınmış, erkeğin varlığı ise zımnen aile reisi olarak konumlandırılmıştır. Öte yandan kadını ve aileyi birlikte korumayı amaçlayan, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair kanun çıkartılmıştır. Kadına yönelik şiddeti önlemeyi amaçlayan diğer bir gelişme de 2011 Yılında imzalanan “İstanbul Sözleşmesi”dir (Dişçi, 2016: 253-254). Ancak Türkiye, sözleşmenin bazı maddeleri ile ilgili toplumsal uzlaşma oluşmadığından Sözleşme’den çekilmiştir.

Tek başına bu politikaların varlığı bile, modern zamanlarda hem toplum içinde hem de ailede kadının zayıf statüsünün, kırılmasının devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca bu yasaların da pratik hayattaki karşılıkları tam olarak tecrübe edilmediğinden, yasaların toplumsal yapıyı tanımlaması üzerine tartışmalar yaşanmaktadır. Kadınların mutlaka erkeğe eşit haklar elde etmesinde ve kadına karşı şiddetin sonlanması için çaba gösterilmesinde toplumsal bir uzlaşma söz konusuysen kadın ve aile ilgili ulusal ve uluslararası yasalar toplumun her kesiminde kabul görmeyebilmektedir. Bu durum da teorik alanın pratik alana yayılmasını ve sorunun bu yöntemlerle çözülmesini geciktirmektedir.

3.2. Çocuk ve Aile

Ailede çocuk, aile bireylerinin kaynaşmasını ve gelecek kuşaklara aktarımı sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Geleneksel aile yaşamında çok çocuk sahibi olmak hem bir saygınlık hem de emek gücü olarak benimsenen bir durum olmakla birlikte, göç sonrası kentlerde küçülen aile yapısında bu algının değişmeye başladığı görülmektedir. Kentlerde evin geçimi konusundaki zorluklar, ebeveynlerin bilhassa annenin zamanın çoğunun işte geçmesine neden olmaktadır. Ayrıca modern kent ailesinde çocuk sayısının artması aile ekonomisine yük getirmektedir. Bu nedenle de çocuk sayısının artması ile birlikte olanakların paylaşılacağını düşünen ebeyenler, az çocuk yaparak ailenin ekonomik olanaklarını geliştirmeyi hedeflemiştir. İlâveten kent yaşamında çocukların daha iyi eğitilmesi, akıl ve ruh sağlığı gibi ihtiyaçların gözetilmesi de mutlu ve huzurlu bir aile yaşamı için zorunlu hale gelmiştir (Yasa, 1966: 109-110; Turgut, 2017: 107).

Diğer yandan kent olanaklarının çocukların eğitimi ve sağlıklı büyümesi için nispeten elverişli olduğu savunulabilir. Ancak ailede ebeveynlerin sürekli dışarıda çalışmak zorunda olması, çocukların zamanın çoğunu evde ya da kreşlerde geçirmesi, ebeyenlerin evde oldukları zamanlarda da çocuk bakımı konusunda çatışmalar yaşaması, geçimsizlik ve boşanmalar gibi çocuk psikolojisi üzerinde yaralayıcı etkisi olan durumlar, çocuğun aile içine yaşadığı olumsuzlara örnek gösterilebilir (Çapcıoğlu, 2018: 27). Bu nedenle de kentli ailede çocuk konusu; hem çocuk sayısına göre hem de koruma, bakım ve eğitime göre aile kurumu açısından yeni durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

4. SONUÇ

Aile, insanın yaşamını sürdürdüğü yuva, yaşamın güçlüklerine karşı bir dayanışma merkezi olarak bilinmektedir. Özü itibarıyla hem çok güçlü hem de çok kırılgan bir yapıya sahiptir. Gücünü bütün fertlerin aynı amaçla kenetlenmesinden, sevgi, şefkat ve merhamet bağlarından alır. Zayıflığı ise daha çok dış etkenlerin uyguladığı baskılara direnememesinden ileri gelmektedir. Bu baskılar çok çeşitlilik arz eder. Aile kurumu üzerinde tarih boyunca etkili olan baskılayıcı unsurlardan biri de göçtür. Göç, her çağda toplumları ve aileleri yeni yaşam koşullarına zorlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de de aileler çeşitli nedenlerle iç ve dış göç yollarına başvurmuşlardır. Özellikle iç göçlerde kırsal yaşam alanlarını terk ederek, kalabalık şehirlere yönelmişlerdir. Kent yaşamının çekiciliği, kent

nüfusunu ve kentler arası geçişleri artırmıştır. Bunun bir sonucu olarak kentlerde geleneksel kır ailesi çözülerek, kentin yaşam modellerine uygun bir görünüm kazanmıştır. Çok boyutlu tartışmaların konusu olmakla birlikte, kır ve kent aileleri geleneksel geniş aile ve modern çekirdek aile tanımlarıyla kimliklendirilmişleridir. Genel olarak; kırsal kesimdeki geleneksel tarıma dayalı, iş bölümünü önemseyen yaşam şeklinin kentlerde giderek dar ve daha bireysel bir hayat deneyimine dönüşmesi bu algıyı açıklamaktadır.

Göçten sonra ailede erkek egemen ve çok çocuklu yapı, kentin yaşam koşullarından dolayı değişime uğramış; ailede kadının erkeğe koşut bir pozisyonla birlikte hem içeride hem de dışarıda yeni sorumlulukları doğmuştur. Bu durum elbette aileler açısından yeni sorunların doğmasına da yol açmıştır. Aile içi çatışmalar, şiddet, boşanmalar, parçalanmalar geleneksel aileye göre daha sık karşılaşılan durumlar olarak ortaya çıkmıştır.

Bununla beraber geleneksel dönemde de olduğu gibi, kadının ailenin üretimine ve devamlılığına olan katkısı her geçen gün önemini arttırmakta, bu nedenle de toplumsal düzlemde erkek egemen alışkanlıkların kırılmasını mecburi kılmaktadır. Kadın ve erkek aynı anda birbirlerinin egemenliklerine muhtaç konuma gelmişlerdir. Kadının ve erkeğin aile içindeki serüveni, ailenin toplum içindeki serüveni kadar eskiye dayanmaktadır. Bu bakımdan aile içindeki erkek ve kadın rollerini tüm dışsal ve ideolojik etkenlerden bağımsız hale getirerek, aile müessesinin devamlılığını sağlamak elzem olmuştur.

Aile içi çatışmaların ve kadına yönelik şiddetin önüne geçmek amacıyla bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu yasal düzenlemelerin ilk başta dikkat çeken özelliği kadın konusunu aile konusu ile birlikte ele alıyor olmalarıdır. Kadının sahip olacağı hakların özerk bir mecrada değil de, aile kurumu ile birlikte değerlendirilmesi anlamlı olmakla birlikte sınırlı bir yaklaşımdır. Günümüzde özellikle kentlerde ortaya çıkan modern çekirdek ailede, aile fertlerinin her birinin bağımsız değerlendirilmesinin zorunlu olduğu aşikârdır. İlaveten tek başına yaşayan ya da tek ebeveyn olarak yaşayan bireylerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle de sorunları çözmeye yönelik girişimlerin yeni aile yapılarını, yeni yaşam tarzlarını ve cinsellik algılamalarını çok iyi okuyarak sorunlara etraflı bir şekilde yaklaşması gerekmektedir. Böyle bir çalışma daha işlevsel olabileceği gibi, toplumun birçok kesimine hitap ederek, hüsnükabul görmüş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksaray, G. (2013). Aile Psikolojisinde Temel Kavramlar, *Aile Psikolojisi ve Eğitimi* (1. Baskı) içinde, Ed: Gökay Aksaray. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2-17.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürler Arası İletişim. *Journal of International Social Research*, 5(20).
- Altuntepe, M. Öztürk. N. (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. *Journal of Yaşar University*, 3(11).
- Canatan, K. (2018a). Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler, *Aile Sosyolojisi* (7. Baskı) içinde, Ed: K. Canatan ve E. Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, 31-50.
- Canatan, (2018b). Ailenin Tanımı, Türleri ve İşlevleri, *Aile Sosyolojisi* (7. Baskı) içinde, Ed: K. Canatan ve E. Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, 53-95.
- Canatan, (2018c). Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi, *Aile Sosyolojisi* (7. Baskı) içinde, Ed: K. Canatan ve E. Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, 97-119.
- Cağan, K. (2018). Ailenin İşlevleri, *Aile Sosyolojisi* (7. Baskı) içinde, Ed: K. Canatan ve E. Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, 83-93.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(24), 129-142.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çapcıoğlu, İ. (2018). Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile. *Turkish Studies*, 13(2), 19-34.
- Dişçi, Z. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve Düzenlemeler Bağlamında Türkiye'de "Kadın Sığınma Evi": Mamak Belediyesi Konukevi Örneği. *Farklılıklar, Çatışmalar ve Eylemlilikler Çağında Sosyoloji*, VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Ankara, ODTÜ, 253-258.
- Epik, M. T., Çiçek, Ö., Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.

- Gough, K (2018). Ailenin Kökeni, *Kadın Antropolojisi* (2. Baskı) içinde, Ed. Rayna R. Reither, Ankara: Dipnot Yayınları, 52-82.
- Günay, E., ATILGAN, D., & Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & society*, 2(3), 274-290. <https://www.jstor.org/stable/190357?seq=1>
- Kara, B. (2018). Türkiye’de Aile Yapısının Değişimine Etki Eden Dinamikler. *Karadeniz-Blacksea-Черное море*, (40), 374-385.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Özdemir, M. (2008). Türkiye’de İç Göç Olgusu. *Nedenleri ve Çorlu Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül*.
- Pehlivan, O. (2017). Ailenin Tanımı ve İlişkilerinin Toplumsal Olarak İnşası. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Slocum, S. (2018). Toplayıcı Kadın: Antropolojide Erkek Önyargısı, *Kadın Antropolojisi* (2. Baskı) içinde, Ed. Rayna R. Reither, Ankara: Dipnot Yayınları, 37-52.
- TDK (2020). Güncel Türkçe Sözlük, *Aile Maddesi*. (Erişim Tarihi: 03.04.2020).
- Turgut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Yasa, İ. (1966). Ankara’da Gecekondu Ailesi, Ankara: Akın Matbası.
- Yıldırım, E. (2018). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile, *Aile Sosyolojisi* (7. Baskı) içinde, Ed: K. Canatan ve E. Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, 121-138.
- Yıldırım, K (2020). Göçün Aile Üzerindeki Etkisi, <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YILDIRIM-KAZIM-GÖÇÜN-AİLE-ÜZERİNDEKİ-ETKİSİ.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2020).